چکیده

صنعت بانکداری کشور نتوانسته است در 16 سال گذشته همپای سایر بخش‌های اقتصادی رشد یابد و در طول سال‌های گذشته تقاضای خدمات اعتباری و کارمزدی بانک‌ها همواره از ظرفیت عرضه این‌گونه خدمات بیشتر بوده است. پاسخگویی به تقاضای فزاینده بازار نیازمند افزایش همزمان اندازه و کارایی بنگاه‌های فعال در این صنعت است. رشد بانکداری خصوصی در چند سال گذشته و موفقیت این بانک‌ها در به‌دست آوردن سهم از بازار مؤید این امر است. در این راه مشکلاتی نیز روبه‌روی صنعت بانکداری و به‌خصوص بانک‌های نوپای خصوصی وجود دارد که نیازمند مساعدت دولت و ایجاد نهادها و ساختارهای مناسب است[1].

کلمات کلیدی: مدیریت نقدینگی، ریسک سیستمی، ریسک بازار، سپرده‌های بین بانکی، اقلام خارج از ترازنامه.

[1] در اینجا لازم است که از آقای میثم زارع که در تهیه این مقاله با اینجانب همکاری نمودند، تشکر کنم.

مقدمه

اکنون در آستانه چهارمین سال تأسیس بانک‌های خصوصی در ایران هستیم. در این مدت چهار بانک خصوصی تأسیس شده است و در حال حاضر این بانک‌ها در کنار دوازده بانک دولتی و دو مؤسسه اعتباری به فعالیت و خدمت‌رسانی در بازارهای مالی جامعه مشغول هستند.

به‌طور تاریخی و برای مدت‌های طولانی بازارهای مالی ایران از ناکارآمدی و نبود شفافیت در تنگنا بوده‌اند. درحالی‌که خصوصی‌سازی تنها راه حرکت به سوی بازارهای مالی کارآمد و شفاف است. لزوم این مسئله هنگامی آشکار می‌شود که تقویت ارتباط آزاد با سایر کشورها و پیوستن به بازارهای بین‌المللی مدّنظر قرار گیرد. در این راه بسیاری از صنایع و خدمات در جامعه نیازمند بازسازی، کاهش هزینه‌ها و بهبود کیفیت محصولات خود هستند و افزایش کارآمدی بازارهای مالی، پیش شرط توسعه و افزایش کارآمدی در بازارهای سایر کالاها و خدمات است. به‌همین دلیل ایجاد شرایط منصفانه و رقابتی برای نهال نوپای بانک‌های خصوصی و تشخیص مشکلات پیش روی این بخش و یافتن راه حل‌های علمی برای حل مشکلات بانکداری کشور، از مهمترین وظایف نهادهای مسئول جامعه و در رأس آن دولت است.

مقالهٔ حاضر درصدد است، با بررسی روند شکل‌گیری و رشد بانک پارسیان، به‌عنوان بزرگترین عضو در میان بانک‌های خصوصی و مؤسسات اعتباری از نظر جذب سرمایه عمومی، ضمن روشن ساختن بخشی از عوامل و روندهای موجود در بازار مالی ایران، جایگاه این بانک، دلایل رشد آن و خطرات پیش روی بازارهای مالی ایران را بازگو کند. به‌این منظور ابتدا در بخش اول مقاله به مهمترین چالش‌های پیش‌روی بانکداری خصوصی در ایران اشاره شده و در هر مورد توضیحاتی داده شده است. در واقع سعی شده است که با مرور این مشکلات و تأکید بر اهمیت آنها، ضرورت بررسی آنها مورد توجه قرارگیرد. بر این اساس و برای بررسی چالش‌های ذکرشده، در بخش‌های بعد به آمار و ارقام و مشاهدات موجود مراجعه شده‌است؛ در بخش دوم، عملکرد بانک پارسیان از ابتدای تأسیس تاکنون مورد بررسی قرار گرفته است؛ در بخش سوم، اقلام عمدهٔ ترازنامه بانک پارسیان کالبدشکافی شده است و در آن از مقایسه‌های بین‌بانکی استفاده

شده است؛ در بخش چهارم، برخی از کمیت‌های کارکردی بانک پارسیان با بانک‌های یک کشور صنعتی پیشرفته مورد مقایسه قرار گرفته است.

در واقع هدف از مطالب ارائه شده در بخش دوم، مروری است، برآنچه بانک پارسیان تاکنون انجام داده است. در بخش‌های سوم و چهارم نیز اقلام مهم ترازنامه بانک پارسیان با بانک‌های داخلی و خارجی مقایسه شده است. هدف ارائه یک بررسی مقایسه‌ای است؛ به‌طوری‌که در هر مورد با توجه به آمارها و با درنظرگرفتن عوامل تاثیرگذار دیگر، بتوان نتایجی را درمورد آنچه که اتفاق افتاده است ارائه داد، چنانچه در متن مقاله و در خلال بخش‌های سوم و چهارم چنین شده است.

1-9- مهمترین چالش‌های پیش روی بانکداری خصوصی در ایران

مهمترین چالش‌های پیش روی بانکداری خصوصی در ایران را می‌توان، مشکلات مربوط به شروع فعالیت، مدیریت نقدینگی، سیاست‌های پولی اعمالی از طریق بانک مرکزی، مشکلات مربوط به مطالبات معوق، جذب سپرده و ریسک‌های سیستمی دانست که در ادامه در مورد هریک توضیح داده می‌شود. گفتنی است که برخی از مشکلات فقط مختص بانک‌های خصوصی نیست، بلکه کل سیستم بانکی را با مشکل روبه‌رو خواهند کرد. اما شرایط خاص بانک‌های خصوصی توجه بیشتری را به این‌گونه مسائل طلب می‌کند.

1-1-9- چالش‌های پیش روی یک بانک در شروع فعالیت

تا چند سال اخیر بازار اعتبارات بانکی اغلب در اختیار بانک‌های دولتی بود. شروع فعالیت بانک‌های خصوصی، وجود تقاضای وسیع و درخور توجه‌ای را برای تنوع خدمات بانکی و همچنین نیاز گستردهٔ جامعه به گسترش این‌گونه خدمات آشکار کرد. با توجه به این زمینهٔ تاریخی خاص و در راستای پاسخ به تقاضای جامعه، بانک‌های خصوصی معدودی که موفق به تأسیس شدند، با رشد کمّی سریع و تقاضای ارائه خدمات کیفی گوناگون روبه‌رو شدند. این امر ضرورت‌های مختلفی را در مقابل بانک‌های خصوصی قرار داده است. به عنوان مثال، نیاز به تجهیز منابع با سرعت بسیار، استخدام نیروهای جدید، آموزش سریع نیروهای انسانی، ایجاد شعب با درصدهای رشد بالا، ایجاد و گسترش

تشکیلات اداری، ایجاد زیر بناها و ساختار سازمانی، سخت‌افزاری و نرم‌افزاری از آن جمله‌اند.

این‌گونه چالش‌ها عموماً در زمان شروع به‌کار یک نهاد اقتصادی جدید فراروی کارآفرینان قرار می‌گیرد. اما با توجه به زمینهٔ موجود و نیاز شدید جامعه، این امر در مراحل تأسیس بانک‌های خصوصی در ایران چالش‌هایی ورای مشکلات عادی بنگاه‌های تازه تأسیس را پیش روی ما قرار می‌دهد.

2-1-9- چالش‌های مربوط به مدیریت نقدینگی

علاوه بر چالش‌های مزبور، شرایط کارکردی و محیطی از جمله مقررات، قوانین، نقش نظام اداری و دیوانسالاری گسترده و پیشرفت کند امور اداری در ایران برای بانک‌های خصوصی چالش‌های دیگری را مطرح کرده است.

همچنین، این واقعیت که هزینه تجهیز منابع برای بانک‌های خصوصی بیش از بانک‌های دولتی است، نکته‌ای درخور توجه است. این امر نیز از عوامل مختلفی سرچشمه می‌گیرد. به‌عنوان مثال، حساب‌های جاری و قرض‌الحسنه‌ای که نزد بانک‌های خصوصی نگهداری می‌شود، سهم بسیار جزیی از کل سپرده‌ها را تشکیل می‌دهد. به این معنا که یک بانک خصوصی باید از طریق ارائه شرایط مناسب، پس‌اندازهای کوتاه‌مدت و بلندمدت پس‌اندازکنندگان را جذب کند. درحالی‌که درمورد بانک‌های دولتی سهم سپرده‌های کم‌هزینهٔ جاری و قرض‌الحسنه بسیار بیشتر از بانک‌های خصوصی است. افزون بر آن، بانک‌های دولتی به‌راحتی بیشتری امکان دسترسی به منابع نقدی را دارند و در مدیریت نقدینگی خود کمتر با مشکل روبه‌رو هستند. این امر به دلیل بزرگی ابعاد فعالیت آنها و تنوع دارایی‌ها و حمایت بیشتر بانک مرکزی از آنها است. بر این‌اساس، بانک‌های خصوصی می‌بایست توجه بیشتری به امر مدیریت نقدینگی خود بنمایند.

این واقعیت که تعهدات مربوط به سپرده‌ها با مراجعه مشتری باید نقد شود، لیکن تعهدات تسهیلات گیرندگان زمان‌دار است، به خودی خود سبب می‌شود که بانک مجبور باشد، منابع بیشتری را به‌جای صرف‌کردن در سرمایه‌گذاری، به نگهداری

نقدینگی یا دارایی‌های شبه نقد تخصیص دهد، یا تلاش بیشتری را برای مدیریت بهینه نقدینگی مبذول دارد. این امر خود هزینه پول را برای بانک افزایش می‌دهد.

3-1-9- چالش‌های مربوط به سیاست‌های پولی

گاهی سیاست‌های پولی که توسط مقامات پولی اعمال می‌شود، به شرایط ویژهٔ بانک‌های نوپا کمتر توجه می‌کند. به‌عنوان مثال، یکدست‌شدن نرخ‌های سپرده قانونی برای سپرده‌های دیداری و پس‌انداز در سال 1383 بار هزینه‌ای چشمگیری را به بانک‌های خصوصی تحمیل کرده است. قبلاً نرخ سپرده قانونی سپرده‌های سرمایه‌گذاری کمتر از سپرده‌های قرض‌الحسنه (جاری و پس‌انداز) بود، اما با یکدست‌شدن این دو نرخ و افزایش نرخ مربوط به سپرده‌های سرمایه‌گذاری منابع موجود بانک‌های خصوصی که بیشتر از سپرده‌های سرمایه‌گذاری تأمین می‌شود، تحت فشار شدید قرار گرفت. در این زمینه حداقل آن است که نرخ‌های جدید به سپرده‌های جدید تعلق بگیرد و یا آنکه بانک‌های خصوصی مجاز باشند معادل سپرده قانونی، اوراق مشارکت توزیع کنند.

با این اوصاف بانک پارسیان با همت مدیریت و کارکنان خود یک سیاست دقیق و ویژه را برای حمایت از سپرده‌گذاران و سهامداران خود در پیش گرفته است؛ به این نحو که سعی می‌کند کلیه درآمدهای ناشی از تسهیلات و سرمایه‌گذاری‌ها را به پس‌اندازکنندگان منتقل نماید. همچنین بانک می‌کوشد از طریق سایر خدمات خود منابع کافی تجهیز نماید تا بتواند سود منطقی و قابل رقابتی را به سهامداران متعدد بانک پرداخت کند. این در شرایطی است که بانک پارسیان ارائه خدمات مدرن بانکی را با توجه به جلب رضایت مشتریان سرلوحهٔ فعالیت‌های جاری و توسعه‌ای خود قرار داده است. این امر از طریق افزایش سرمایه؛ از طریق جلب سرمایه‌های مردم، مشارکت داوطلبانه و سرمایه‌گذاران جدید، عملی شده است.

4-1-9- پیگیری وصول اقساط تسهیلات

یکی از مشکلات بالقوه بر سر راه بانک‌های خصوصی، مسئله پیگیری وصول تسهیلات است. بانک‌های خصوصی در مقایسه با بانک‌های دولتی دارای سرمایه‌های

اندکی هستند و نیز ناچارند به دلیل خصوصی‌بودن و تعلق به مردم مؤسساتی سودده باشند. حل این دو مسئله مستلزم آن است که این بانک‌ها نظام بهینه‌ای را برای گردش منابع خود پیاده کنند. مطالبات معوق از یک سو سبب می‌شود که گردش منابع در این بانک‌ها به تأخیر بیفتد که سوددهی بانک‌های خصوصی را تحت تأثیر قرار خواهد داد. از سوی دیگر، موجب می‌شود که بانک‌ها در عمل به تعهدات خود و پاسخ به سپرده‌گذاران با مشکل روبه‌رو گردند؛ زیرا بانک‌های خصوصی هنوز به نسبت سرمایه‌های کمی در اختیار دارند. این مشکلات برای بانک‌های دولتی از اهمیت و توجه کمتری برخوردار است. زیرا این بانک‌ها به دلیل سال‌های متمادی فعالیت، سرمایه‌های بسیاری را گردآوری کرده‌اند که به‌دلیل دولتی بودن ملزم به سودآوری و پرداخت سود رقابتی به سهامداران نیز نیستند.

در چنین شرایطی که بانک‌های دولتی انگیزه چندانی در پیگیری مطالبات معوق خود ندارند، هزینه‌های زمانی و فرآیند پیچیده شکایت و پیگیری مطالبات معوق موجب شده است که این بانک‌ها معمولاً مطالبات معوق خود را به‌طور جدی پیگیری نکنند. درنتیجه به تعویق‌انداختن بازپرداخت تسهیلات، از سوی گیرندگان تسهیلات منافعی بیش از هزینه‌های آن برای آن‌ها به همراه خواهد داشت. این مسئله سبب شده است که متأسفانه، فرهنگ تعویق بازپرداخت بدهی‌ها در میان تسهیلات‌گیرندگان مرسوم گردد. یکی از مشکلات بزرگ بر سر راه بانک‌های خصوصی، چگونگی تعامل گیرندگان تسهیلات است که در فرهنگ خاص روابط مشتری با بانک دولتی تجربه کسب کرده‌اند و بسیاری انتظار دارند چنین تجربه‌ای را در مورد بانک‌های خصوصی نیز به‌کار گیرند.

5-1-9- چالش‌های مربوط به جذب مشتری

از طرف مقابل، بوروکراسی حاکم بر فرآیند دریافت تسهیلات از بانک‌های دولتی و هزینه‌های غیر مالی دریافت تسهیلات برای انجام فعالیت تولیدی و تجاری اعم از انواع مجوزها و موافقت نامه‌ها و به‌طور کلی تسلط مقررات اداری بر مراحل تخصیص منابع در آنها، از جمله اعتبارات تکلیفی سبب شده است، عده‌ای از مشتریان بالقوه سیستم بانکی به‌طورکلی از بازار این خدمات خارج شوند. یکی دیگر از چالش‌های مهم بر سر راه

بانک‌های خصوصی جذب این دسته از مشتریان به بازارهـای مـالی و فـروش خـدمات و پرداخت تسهیلات به آن‌ها است. به زبان دیگر تدوین سیاسـت‌هـای بازاریـابی و یـافتن مجموعه‌های مشتری جدید از راهبردهای مهم یک بانک خصوصی تلقی می‌شود.

6-1-9- ریسک‌های سیستمی

ریسک بازار یا ریسک سیستمی نیز از مشکلات صنعت بانکداری و به‌ویژه بانک‌هـای خصوصی است. سبد دارایی بانک‌ها، به‌عنوان، عوامـل فعـال بازارهـای مـالی، بـالطبع از مطالبات فعالان سایر بازارها (شرکت‌ها، تجار و اشخاص) تشکیل شـده اسـت. چنانچـه، یک گیرندهٔ تسهیلات، در زمان سررسید تسهیلات خود به اندازه کافی منـابع در اختیـار نداشته باشد، بانک متضرر خواهد شد. نوسانات بازار موجب می‌شود که صـنایع مختلـف دوره‌های رکود و رونق را تجربه کنند. در این بین، بانک به‌منظور مدیریت ریـسک سـعی می‌کند که به نحوی عمل کند که تسهیلات اعطایی در بخش‌های متنوع و صنایع گونـاگون توزیع گردد تا از مشکلات پیش‌آمده در بازارهای مختلـف، آسـیب کمتـری ببینـد. امـا در شرایطی که به‌دلیل رکود کلی حاکم بر اقتصاد کشور، یا تغییرات شدید نـرخ‌هـای سـود بانکی و تغییرات گسترده در سایر عوامل کلان اقتصادی جامعه، کلیه بازارهای کالاهـا و خدمات دچار مشکل می‌شـوند. سـبدهای دارایـی پخـش‌شـده از صـنایع گونـاگون نیـز نمی‌توانند، زیان‌های بانک‌ها را کاهش دهند. در این بین از آنجا کـه بانـک‌هـا کمتـرین نسبت دارایی‌های ثابت و بیشترین میزان بدهی‌های نقد (سپرده‌ها) را نـسبت بـه دیگـر صنایع دارند، بیشترین آسیب‌ها را متحمل می‌شوند. افزون بر عوامل فـوق، ریـسک‌هـای تحمیلی از تغییرات سیاسی، مدیریتی، قانونی و مقرراتی بر بانک‌هـای نوپـای خـصوصی بیشتر از بانک‌های دولتی تأثیر می‌گذارد.

لازم به ذکر است که این مشکلات فقط در مورد بانک‌های خـصوصی وجـود نـدارد، بلکه بانک‌های دولتی نیز گرفتار این مشکلات هستند.

2-9- مروری بر فعالیت‌ها و عملکرد بانک پارسیان

بانک پارسیان در سال 1380 براساس استراتژی عمومی مالکیت فراگیر و تبدیل شدن سریع به یک بانک سهامی عام، فعالیت خود را آغاز کرد؛ به‌نحوی که سهام بانک بـه میـزان قابل ملاحظه‌ای پراکنده بوده و هیچ سهامدار بانکی، مالک بیش از 2.5 درصد از سهام نبوده است. گرچه این استراتژی مالکیت دارای مشکلات خاصی بوده است، اما بانک پارسـیان بـه صورت یک بانک با مالکیت مردمی پایه‌گذاری شده است.

بانک پارسیان در اسفند ماه 1380 با سرمایه‌ای معادل 310 میلیارد ریال فعالیت خود را آغاز کرد و تا پایان این سال، میزان کل منابع در اختیار خود را، شـامل حقـوق صـاحبان سهام، به 373 میلیارد ریال رساند. میزان سپرده‌های جذب‌شده در این سال بـسیار انـدک بود (44 میلیارد ریال). بخش منابع جذب‌شده در این سال به‌صورت اوراق مشارکت دولتی (280 میلیارد ریال) سرمایه‌گذاری شد و بانک اولین فعالیت‌های اعطای تسهیلات خود را با ارائه 1/5 میلیارد ریال تسهیلات در بخش خدمات آغاز کرد.

در سال 1381، به فعالیت‌های بانک سرعت داده شد. به‌گونه‌ای که در پایان این سـال، میزان سپرده‌ها با رشدی 30 برابری به عدد 1369 میلیارد ریال رسید. با آنکه در این سال تسهیلات اعطایی بانک رشدی معادل 403 برابر سال قبل را تجربه کـرد و بـه عـدد 605 میلیارد ریال (34 درصد کل دارایی‌ها) رسید، اما هنوز بخش عمده‌ای از دارایی‌های بانک را اوراق قرضه بخش دولتی (570 میلیارد ریال) و مطالبات از سایر بانـک‌هـا (146 میلیـارد ریال) تشکیل می‌دادند. مجموع دارایـی‌هـای بانـک در سـال 1381 (فعالیـت‌هـای داخـل ترازنامه) به 1774 میلیارد ریال رسید.

درمجموع، سال 1381 را می‌توان سال شکل‌گیری ساختار بانک و معرفی آن به جامعه در نظر گرفت. در این سال تعداد شعب بانک از 4 شعبه به 9 شعبه افزایش یافت و زیربنای خدمات الکترونیکی بانک (خدمات همزمان،[1] شـعب سـوئیفتی و کـارت‌هـای الکترونیکـی) ریخته شد. به‌همین‌دلیل، با درنظر گرفتن اینکه بانک فقط در یک ماه آخر سال 1380 بـه ارائه خدمات پرداخت، میزان رشد واقعی بانک پارسـیان در سـال 1381 بـه نـسبت زمـان

[1] online

فعالیت در این سال(12 ماه)، به‌طور متوسط رشدی 2/5 برابر در سپرده‌ها، 3 برابر در تسهیلات و اعتبارات اعطایی و 30 درصد در کل دارایی‌ها (بدهی‌ها) را داشته است.

با درنظرگرفتن واقعیات بالا، فعالیت‌های بانک پارسیان در سال 1382 شاهد رشد چشمگیری بود. در این سال، میزان کل دارایی‌های بانک پارسیان به 8664 میلیارد ریال رسید که نسبت به سال گذشته، رشدی معادل 388 درصد را نشان می‌داد. سهم عمده این رشد به سپرده‌های جذب‌شده اختصاص داشته‌است که در پایان این سال (1382) میزان آن به 7152 میلیارد ریال (442 درصد رشد) رسید. به‌این ترتیب، سهم سپرده‌ها از سبد بدهی‌های بانک از 77 درصد در سال 1381 به 83 درصد در سال 1382 رسید. در این سال میزان تسهیلات اعطایی بانک نیز افزایشی 808 درصدی را تجربه کرد و به‌میزان 5493 میلیارد ریال رسید. رشد بالای تسهیلات اعطایی نشان‌دهندهٔ بهبود کارایی بانک و نویددهندهٔ افزایش سود آن است. تسهیلات اعطایی که در پایان سال 1381 سهمی معادل 34 درصد از کل دارایی‌ها را داشتند، در پایان سال 1382، معادل 63 درصد سبد دارایی-های بانک پارسیان را شامل می‌شدند.

تعداد شعب بانک نیز در سال 1382، به 31 شعبه در سراسر کشور رسید و بانک 34 هزار کارت الکترونیکی در این سال برای مشتریان خود صادر کرد.

در سال 1383، نیز شاخص‌های فعالیت و عملکرد بانک پارسیان به روند پرشتاب و روبه رشد خود ادامه دادند. در این سال مجموع دارایی‌های بانک پارسیان به رقم چشمگیر 31269 میلیارد ریال رسید که اگرچه از شتاب رشد آن نسبت به سال‌های قبل کاسته شده بود (262 درصد)، اما هنوز رشد فزاینده‌ای برای یک بنگاه اقتصادی در طول سال به‌شمار می‌آید.

در این سال نیز بازهم میزان سپرده‌ها و سهم آن از کل بدهی‌های بانک افزایش یافت و به رقم 26791 میلیارد ریال، معادل 86 درصد کل بدهی‌های بانک رسید. تسهیلات اعطایی نیز تا مرز 21253 میلیارد ریال (287 درصد رشد نسبت به سال گذشته) افزایش یافتند و سهم آن از کل دارایی‌ها نیز به 68 درصد دارایی‌ها (6 درصد رشد در سهم از کل دارایی‌ها) رسید. تعداد شعب این بانک نیز در پایان این سال به 66 شعبه در سراسر کشور افزایش یافت.

برای درک بهتر روند طی‌شده، اطلاعات فوق در نمودار (1-9) و جدول (2-9) نشان داده شده‌اند. در نمودار (1-9) و جدول (1-9) روند رشد مقدار دارایی‌ها (بدهی‌ها)ی موجود در ترازنامه بانک، افزون بر رشد سپرده‌ها و تسهیلات در طول سال‌های 1380 تا 1383 به نمایش درآمده است. در نمودار (2-9) و جدول (2-9) روند رشد مقدار سهم سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی از کل بدهی‌ها (دارایی‌ها) در این سال‌ها رسم شده است.

نمودار 1-9: میزان دارایی‌ها (بدهی‌ها)، سپرده‌ها و تسهیلات‌های بانک پارسیان

(میلیارد ریال)

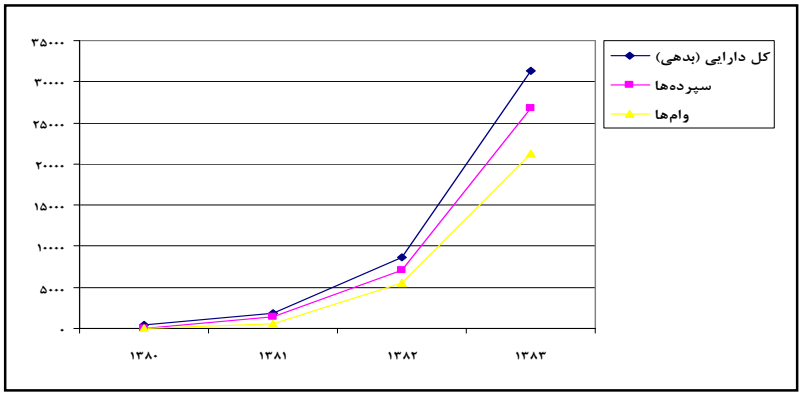

جدول 1-9: میزان دارایی‌ها (بدهی‌ها)، سپرده‌ها و تسهیلات‌های بانک پارسیان

(میلیارد ریال)

شرح / سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	آخرین آمار
کل دارایی‌ها (بدهی‌ها)	۳۷۴	۱۷۷۴	۸۶۶۴	۳۱۳۳۲	
سپرده‌ها	۴۴	۱۳۶۹	۷۱۵۲	۲۶۷۹۱	37470
تسهیلات	۱.۵	۶۰۵	۵۴۹۳	۲۱۲۵۳	26376

نمودار2-9: سهم سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی در کل بدهی‌ها (دارایی‌ها)ی بانک پارسیان

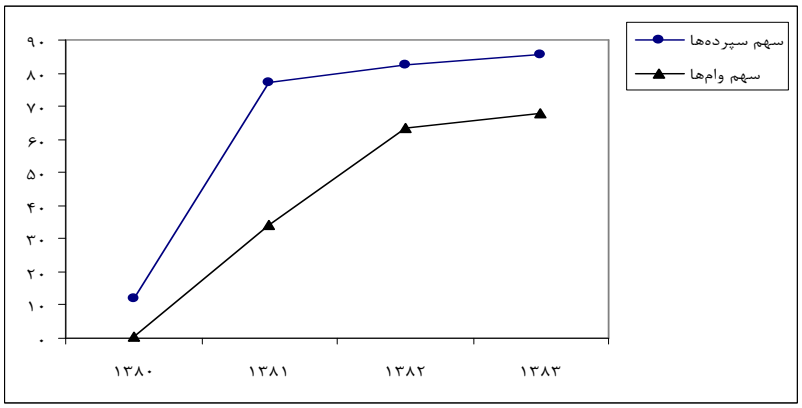

جدول2-9: سهم سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی در کل بدهی‌ها (دارایی‌ها)ی بانک پارسیان

سال / شرح	1380	1381	1382	1383
سهم سپرده‌ها از کل بدهی	11/76	77/17	82/54	85/5
سهم تسهیلات از کل دارایی	0/27	34/10	63/4	67/83

در پایان سال 1383، بانک پارسیان به جایگاه تثبیت‌شده‌ای در میان بانک‌های فعال در کشور دست یافت. نمودار (3-9) نشان می‌دهد که این بانک خصوصی پیشرو، با مدیریت صحیح و تلاش پایان‌ناپذیر کارکنان بانک توانسته است در کمتر از 3 سال از نظر میزان سرمایه‌های جمع‌آوری‌شده (میزان کل بدهی‌های موجود در ترازنامه) در مقام نهمین بانک کشور قرار گیرد.

نمودار 3-9: مقایسه اقلام اصلی ترازنامه بانک پارسیان با برخی از بانک‌های کشور[1] (1383)

(میلیارد ریال)

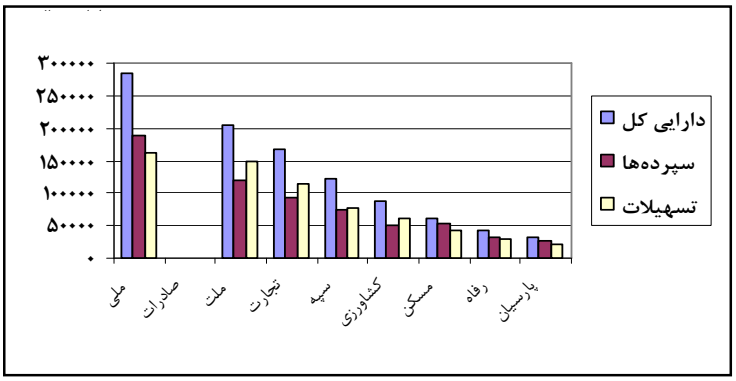

مقایسه سبد دارایی‌ها (بدهی‌های) بانک پارسیان با بانک‌های تجاری مطرح در دنیا نیز نشان می‌دهد که این بانک در سال 1383 (2005-2004) موفق شده است، ترکیب دارایی‌ها و بدهی‌های خود را به بانک‌های مطرح اروپا و امریکا نزدیک کند. در جدول (3-9) سهم تسهیلات (بین بانکی و غیربانکی) و سپرده‌های (بین بانکی و غیربانکی) بانک پارسیان در سال 1383 با مقادیر متناظر آن‌ها در کشورهای عضو اتحادیه اروپا و آمریکا مقایسه شده است. مقایسه دقیق‌تر این اقلام در ادامه این مقاله ارائه خواهد شد.

جدول 3-9: سهم تسهیلات‌ها و سپرده‌ها در سبد بانک پارسیان و بانک‌ها اروپا و آمریکا

شرح	پارسیان	آمریکا	اتحادیه اروپا[2]
سهم کل تسهیلات دارایی‌ها	67/8	66/2	69
سهم کل سپرده از بدهی‌ها	85/5	70	65/3

[1] در هنگام تهیه این مقاله، اطلاعات بانک صادرات در سال 1383 در دسترس نبوده است.

[2] در نگاه اول به‌نظر می‌رسد، میزان تسهیلات اعطایی بانک‌های اتحادیه اروپا از میزان سپرده‌های آن بیشتر است. این مشکل از آنجا ناشی می‌شود که در این جدول میزان اوراق بهادار موجود در سبد دارایی‌ها و بدهی‌های این اتحادیه ذکر نشده است. اوراق بهادار موجود در سبد دارایی‌های بانک‌های این اتحادیه 17/7 درصد کل دارایی‌ها و اوراق بهادار موجود در سبد بدهی‌های این اتحادیه، 12/9 درصد کل دارایی‌ها است. به این ترتیب، مجموع تسهیلات، سپرده‌بین‌بانکی و اوراق بهادار در طرف دارایی برابر 81/9 کل دارایی‌ها است که مجموعا کمتر از سپرده‌های بین بانکی و غیربانکی و اوراق‌بهادار در طرف بدهی‌ها (83 درصد) است.

3-9- کالبد شکافی اقلام عمده ترازنامه بانک

در بخش (2-9) مروری اجمالی بر روند فعالیت‌ها و عملکرد بانک پارسیان از زمان تأسیس آن در سال 1380 تا سال 1383 انجام شد. در این بخش از مقاله اقلام عمده و مهم ترازنامه بانک پارسیان مورد بررسی قرارگرفته و با دیگر بانک‌های کشور مقایسه شده است.

1-3-9- سپرده‌ها

دو دلیل کلی برای رشد میزان سپرده‌های بانک پارسیان می‌توان ذکر کرد. دلیل اول آن است که در سال‌های 1383-1380 میزان سپرده‌گذاری مردم درکلیه بانک‌های ایران افزایش یافته است. نمودار (4-9) و جدول (4-9) این روند را نشان می‌دهند.

نمودار4-9: میزان مجموع سپرده‌های بانک‌های ایران در سال‌های 83-1380

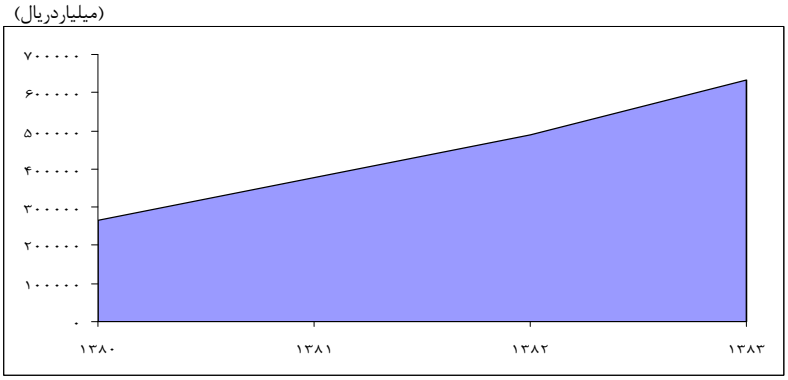

جدول 4-9: میزان مجموع سپرده‌های بانک‌های ایران در سال‌های 83-1380

(میلیارد ریال)

سال / شرح	1380	1381	1382	1383
مجموع میزان سپرده‌ها در بانک‌های ایران	266292	378616	489609	633295
سپرده بانک پارسیان	44	1369	7152	26791
درصد رشد سپرده‌ها در کل کشور	-	42	29	29

درصد رشد سپرده‌ها در بانک پارسیان	-	3009	422	274

دلایل گوناگونی برای گسترش سپرده‌گذاری در جامعه وجود دارد. افزایش تمایل به پس‌انداز جامعه، گسترش پایه پولی و سودآورترشدن نسبی سرمایه‌گذاری در بانک‌ها (به‌صورت سپرده) از جمله دلایل این امر هستند. یافتن دلایل اصلی این رویداد در سال‌های اخیر جزو اهداف مقاله حاضر نیست، اما در یک بررسی اجمالی به‌نظر می‌رسد که دو دلیل کلی برای چنین رویدادی وجود دارد. از یک طرف، رشد بالای نقدینگی (حدوداً 30درصد در سال) در این سال‌ها در جامعه اتفاق افتاده است. از سوی دیگر، چون بانک‌های خصوصی در شرایط مناسب‌تری برای تشخیص سرمایه‌گذاری‌های سودآور بوده‌اند، بانک پارسیان توانسته است با توجه به عایدی این‌گونه سرمایه‌گذاری‌ها، نرخ‌های سود قابل ملاحظه‌ای را به سپرده‌گذاران خود پرداخت کند. این مسئله سهم فزاینده‌ای از پس‌اندازها را جذب این بانک و سایر بانک‌های خصوصی کرده است.

دلیل دوم رشد میزان سپرده‌گذاری در بانک پارسیان منطقی‌کردن نرخ سود بانکی به‌وسیله بانک پارسیان به‌ویژه درمورد سپرده‌های مدت‌دار بوده است. ترکیب سپرده‌های جذب شده به‌وسیله بانک پارسیان نشان می‌دهد که این بانک در جذب سپرده‌های مدت‌دار و در میان آن‌ها نیز به‌ویژه سپرده‌های طولانی مدت موفقیت بیشتری داشته است.

نمودار (5-9) و جدول (5-9) میزان و رشد انواع سپرده‌های به‌امانت‌گذاشته‌شده در بانک پارسیان و سود پرداختی به هر یک را نشان می‌دهند.

نمودار 5-9: میزان انواع سپرده‌های امانتی نزد بانک پارسیان

(میلیارد ریال)

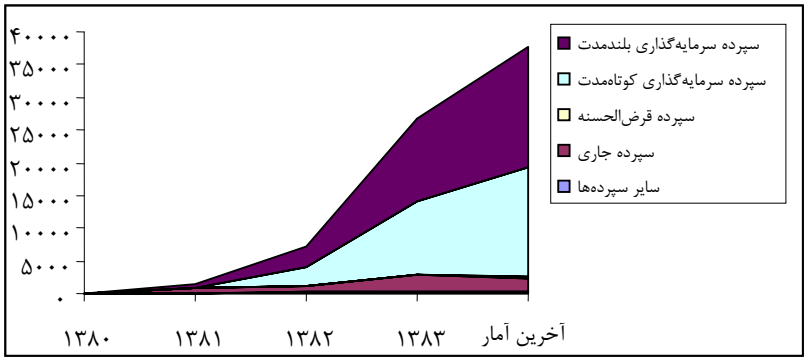

جدول 5-9: میزان انواع سپرده‌ها به امانت گذاشته شده نزد بانک پارسیان

(میلیارد ریال)

سال / شرح	1380	1381	1382	1383	آخرین آمار
سپرده سرمایه‌گذاری بلندمدت	۱۶	۴۱۰	۳۰۴۲	۱۲۸۲۳	۱۸۴۵۷
سپرده سرمایه‌گذاری کوتاه مدت[1]	۲	۱۵۱	۲۸۷۱	۱۱۰۸۵	۱۶۸۸۹
سپرده قرض‌الحسنه	۰/۰۲	۲	۳۹	۱۳۲	۲۵۱
سپرده جاری	۰۲۷	۷۷۴	۹۴۲	۲۳۳۵	۱۸۷۳
سایر سپرده‌ها	۰	۳۱	۲۵۸	۴۱۶	۳۶۲

به‌نظر می‌رسد که بازار بانکداری در ایران، به‌ویژه درمورد سپرده‌ها، تاحدودی شرایط یک بازار رقابت انحصاری[2] را در خود دارد. در یک بازار رقابت انحصاری، بنگاه‌ها کالاهایی با کارکردهای مشابهی تولید می‌کنند که از نظر مصرف‌کنندگان تاحدودی جایگزین هم هستند، اما این جایگزینی آنچنان کامل نیست که از نظر مصرف‌کننده هیچ تفاوتی نداشته باشد و مصرف‌کننده فقط از روی قیمت آنها (مشابه بازارهای رقابت کامل) یکی را انتخاب کند. به‌عنوان مثال‌می‌توان از بازار خودرو، مارک‌های لباس و حتی بازار سخت‌افزار کامپیوتر نام برد.

[1] شامل سپرده‌های کوتاه‌مدت ویژه

[2] monopolistic competition

سپرده‌های بانک افزون بر نرخ سود (قیمت) دارای ویژگی دیگری نیز هستند که از آن جمله می‌توان از هزینه‌های جابه‌جایی،[1] ریسک بانک موردنظر و حتی از سلیقه مردم در اولویت قایل شدن برای یکسانی فرهنگ بانکداری نام برد. این مسائل سبب می‌شوند که بازار سپرده‌های بانکی، یک بازار رقابت کامل نباشد.

وضعیت رقابتی بانک‌های خصوصی با بانک‌های دولتی، به‌ناچار بانک‌های خصوصی را مجبور می‌کند که سیاست جذب سپرده‌های خود را براساس قبول سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت تنظیم کنند. بانک‌های باسابقه دولتی، سهم بزرگتری از سپرده‌های مشتریان را به‌صورت قرض‌الحسنه و حساب‌جاری نگهداری می‌کنند. به‌دلیل حساب حقوق و هزینه‌های دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی نزد بانک‌های دولتی، این بانک‌ها از اختیار انباشت منابع در حساب‌های قرض‌الحسنه و جاری برخوردارند. این‌گونه حساب‌ها معمولاً کم‌هزینه‌تر از حساب‌های پس‌انداز کوتاه‌مدت و بلندمدت بوده که باید به آن‌ها سود پرداخت شود.

برخلاف سپرده‌های بلندمدت، سپرده‌های دیداری اکثراً به‌منظور استفاده در معاملات روزانه افراد و به‌عنوان جایگزین پول نقد به‌کار می‌روند. دو برتری عمده این سپرده‌ها نسبت به پول نقد، امنیت بالای آنها در مقابل سرقت و سهولت جابه‌جایی آنها است. هرچه تعداد شعب یک بانک بیشتر باشد و هرچه نقل و انتقال پول از حساب افراد در این بانک به حساب سایر افراد راحت‌تر باشد، مطلوبیت بانک ذکر شده از نظر حساب‌های دیداری بیشتر خواهد شد. در این میان چنانچه نقل و انتقال پول از حساب یک فرد در یک بانک به حساب فردی دیگر در یک بانک دیگر پرهزینه و زمان‌بر باشد، (واقعیتی که علی‌رغم پیشرفت تحسین‌برانگیز بانک‌های ایران در بانکداری الکترونیک هنوز تاحدودی شاهد آن هستیم)، سابقه یک بانک و تعداد مشتریان دارای حساب در آن تبدیل به یک مزیت از نظر جذابیت افتتاح و کار با حساب دیداری در بانک موردنظر خواهد شد. حل این مشکل مستلزم تأمین زیرساخت‌های مطمئن و غیرقابل نفوذ مخابراتی است تا بانک‌ها بتوانند اطلاعات خود را بدون نگرانی از خرابکاری‌های احتمالی به اشتراک گذارند و هزینه‌های جابجایی را کاهش دهند. درصورت وجود بستر مطمئن مخابراتی، منافع حاصل از چنین کاری بیش از زیان‌های ناشی ازدست‌دادن مشتریان خواهد بود. به‌ویژه که

[1] transportation cost

بانک‌های ایران وجوه حساب‌های دیداری را بیشتر برای تنظیم گردش نقدینگی به‌کار می‌برند و کمتر در سرمایه‌گذاری بلندمدت مورد استفاده قرار می‌دهند.

عوامل دیگری نیز در افزایش سپرده‌های دیداری نزد بانک‌ها مؤثرند. به‌عنوان مثال، هر بانک اعتبار مشتریان خود را براساس گردش حساب دیداری آنها تعیین می‌کند. به‌دلیل عدم وجود مؤسسات نگهداری اطلاعات و رتبه‌بندی اعتبار مشتریان، بانک‌ها مجبورند خود مشتریان خود را شناسایی کنند و میزان اعتبار مشتریان بانک نیز در نهایت به تصمیم مدیران شعبی که مشتری موردنظر در آنها حساب دارد، بستگی دارد. دلیل این امر آن است که رفتار حساب‌های دیداری مشتریان بانک اعم از بنگاه‌ها و تجار، برآوردی از میزان پایداری جریان وجوه کسب و کار مشتری موردنظر است و پایداری جریان وجوه، از عوامل مهم در کاهش ریسک دریافت‌کنندگان تسهیلات به‌شمار می‌رود. به‌همین دلیل، مشتریان خوش‌حساب و با سابقه بانک‌ها ترجیح می‌دهند که بانک خود را عوض نکنند.

بخشی دیگر از سپرده‌های به‌امانت‌گذاشته‌شده تحت عنوان سپرده‌های مشتق، نظیر پیش پرداخت اعتبارات اسنادی و یا سپرده نقدی ضمانتنامه‌ها می‌باشد. جمع سپرده‌های مزبور نزد بانک پارسیان و سهم آن از کل سپرده‌های دیداری نزد این بانک در جدول (6-9) ارائه شده است. بررسی دقیق‌تر اقلام زیر ترازنامه بانک پارسیان، در زیربخش‌های آتی این مقاله ارائه خواهد شد.

جدول 6-9: سپرده‌های دیداری به ودیعه گذاشته شده نزد بانک پارسیان 83-1380

(میلیارد ریال- درصد)

شرح	1380	1381	1382	1383
سپرده‌های مشتق	۰	۳۱	۲۵۸	۴۰۴
سهم سپرده‌های مشتق از کل سپرده‌ها (درصد)	۰	۲/۳	۳/۶	۱/۵

2-3-9- توزیع‌بخشی تسهیلات بانک

در این سال‌ها، اعطای تسهیلات نیز رشد بالایی از خود نشان داده‌اند. ترکیب تسهیلات اعطایی از سوی بانک پارسیان که در نمودار (6-9) و جدول (7-9) آمده است، نشان می‌دهد که رشد سهم تسهیلات بلندمدت (متوسط پنج ساله) برای خرید مسکن

از کل تسهیلات بانک در سال 1382 متوقف شده است (جدول (8-9)). در سال 1383 بانک دوباره به اعطا بیشتر تسهیلات کوتاه‌مدت روی آورده است. اکثر تسهیلات اعطاشده در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، بازرگانی و خدمات تسهیلات کوتاه‌مدت هستند.

نمودار 6-9: میزان انواع تسهیلات اعطایی بانک پارسیان در سال‌های 83-1380

(میلیارد ریال)

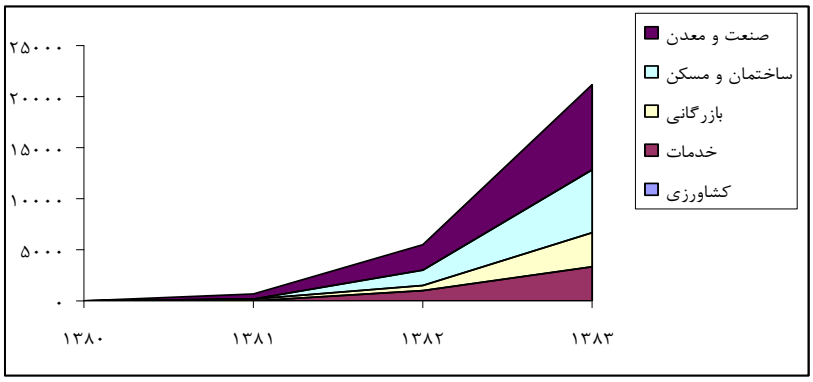

جدول 7-9: میزان انواع تسهیلات اعطایی بانک پارسیان
در سال‌های 83-1380

(میلیارد ریال)

سال / شرح	1380	1381	1382	1383
صنعت و معدن	۰	۴۶۷	۲۴۲۸.۳	۸۳۶۱.۷
ساختمان و مسکن	۰	۲۹.۷	۱۵۹۴.۶	۶۱۸۹.۳
بازرگانی	۰	۷۹.۷	۴۳۹.۱	۳۳۷۳.۲
خدمات	۱.۵	۳۱.۸	۹۸۰.۳	۳۲۱۰.۸
کشاورزی	۰	۰	۱.۸	۴۸.۸

جدول 8-9: سهم هریک از انواع تسهیلات اعطایی بانک پارسیان از کل تسهیلات
طی سال‌های 83-1380

(درصد)

	1380	1381	1382	1383
کشاورزی	۰	۰	۰.۰۳	۰.۲۳
صنعت و معدن	۰	۷۶.۸۰	۴۴.۶	۳۹.۴۷
ساختمان ومسکن	۰	۴.۸۸	۲۹.۳۰	۲۹.۲۲
بازرگانی	۰	۱۳.۱۰	۸.۰۷	۱۵.۹۲
خدمات	۱۰۰	۵.۲۳	۱۸.۰۱	۱۵.۱۶

در جدول (9-9)، سررسید انواع تسهیلات‌ها و سپرده‌های بانک پارسیان نشان داده شده است.

جدول 9-9: مقایسه متوسط زمان سررسید سپرده‌ها و تسهیلات بانک پارسیان (1383)

شرح	1380	1381	1382	1383
زمان سررسید سپرده	۱۶	۱۳	۱۸	۲۲
زمان سررسید تسهیلات	۱۸	۹	۲۱	۲۸

بررسی روند تغییرات متوسط زمان سررسید سپرده‌ها و تسهیلات بانک پارسیان (جدول 9-9) نشان می‌دهد که عملکرد بانک پارسیان در زمینه تنظیم زمان سررسید سبد دارایی‌ها و بدهی‌های بانک، طی سال‌های گذشته بهبود یافته است. کارکرد یک بانک به‌عنوان یک بنگاه مالی، دریافت سرمایه‌های کوچک به نسبت کوتاه‌مدت از سپرده‌گذاران و سرمایه‌گذاری آن‌ها در تسهیلاتی بزرگ و به نسبت بلندمدت است. به عبارت دیگر یک بانک، منابع حاصل از چند نسل از سپرده‌های تعدادی سپرده‌گذار را به سرمایه‌گذاری در قالب یک تسهیلات اختصاص می‌دهد.

دلیل این امر آن است که سرمایه‌های در دست افراد، معمولاً از اندازه بهینه سرمایه‌گذاری کوچکتر است. به‌علاوه با افزایش مدت زمان سرمایه‌گذاری، سود آن افزایش خواهد یافت، اما افراد ترجیح می‌دهند سرمایه‌های خود را برای مدت کوتاهی سرمایه‌گذاری کنند و سپس سود حاصله را مصرف کنند.

در چنین شرایطی بانک‌ها ترجیح می‌دهند که سپرده‌های تعداد بیشتری از افراد را در پروژه‌هایی هر چه طولانی‌تر سرمایه‌گذاری کنند لیکن سپرده‌های چند ساله باعث می‌شود که بانک‌ها در این کار افراط نکنند.

دلیل اول آن است که درصورت افزایش نرخ سود سپرده‌ها در سال‌های پس از عقد قرارداد تسهیلات، این‌گونه دارایی‌ها زیانده می‌شوند. به بیان دیگر، تسهیلات و اعتبارات طولانی مدت با وجود آنکه میانگین سود بیشتری دارند، اما واریانس تغییرات خالص سود آنها نیز بیشتر است. در دنیا برای حل مشکلات فوق راه‌حل‌هایی وجود دارد؛ از آن

جمله وجود بازارهای سواپ[1] نرخ سود بانکی و قراردادهای تسهیلات با نرخ سود بانکی متغیر[2] است. این راه‌حل‌ها کمک می‌کنند که بانک ریسک تغییرات نرخ سود بانکی را (به‌ترتیب) با بنگاه‌های ثالث یا بنگاه تسهیلات‌گیرنده تقسیم کند. متأسفانه به‌دلیل نبود بازارهای سواپ نرخ سود بانکی و مرسوم‌نبودن قراردادهای تسهیلات و سپرده متغیر نسبت به نرخ سود بانکی، در شرایط کنونی امکان استفاده از هیچ‌یک از راه‌حل‌های ذکر شده در ایران فراهم نیست. به‌همین دلیل است که با وجود سود بالای تسهیلات و سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت، نسبت به تسهیلات و سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت، بانک‌ها ترجیح می‌دهند که تسهیلات کوتاه‌مدت اعطا نمایند.

واقعیت آن است که ابزارهای ذکرشده نیز به‌طورکامل، ریسک موجود در تسهیلات بلندمدت را از بین نمی‌برند. از سو عدم شفافیت نبودن بازارهای مالی و وجود اطلاعات نامتقارن سبب می‌شود که قیمت این ابزارها بیش از هزینه حاشیه‌ای آن‌ها باشد و از سوی دیگر ریسک ورشکستگی و کژمنشی در تسهیلات بلندمدت بیشتر است. به‌همین دلیل بانک‌ها ترجیح می‌دهند که از راه‌های کم‌هزینه‌تری سود حاشیه‌ای خود را دریافت کنند. بررسی روندهای موجود در تسهیلات پرداختی در کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که با وجود آنکه مقدار کل تسهیلات در دو دهه گذشته با نوسانات بسیار در کل افزایش داشته است، امروزه بانک‌ها ترجیح می‌دهند که سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت خود را در قالب انواع دیگری از اعتبارات (غیر از تسهیلات) به انجام رسانند. به‌همین دلیل، اختلاف زمان سررسید تسهیلات و سپرده (که در دنیا عددی مثبت است) در دو دهه گذشته در بانک‌های تجاری سراسر جهان کاهش یافته است.

مشکلات ذکر شده درباره ریسک اعتبار و نرخ بهره، کم و بیش برای تمام مؤسسات مالی و بنگاه‌هایی که در بازار اوراق بهادار فعالیت می‌کنند وجود دارد. اما نگرانی دیگری نیز برای بانک‌ها وجود دارد که سبب می‌شود این بنگاه‌ها زمان سررسید سرمایه‌گذاری‌های خود (در غالب تسهیلات) را در مجموع کاهش دهند و آن نگرانی مسئله ریسک نقدینگی است. سپرده و تسهیلات دو کالای مشابه نیستند. بزرگترین تفاوت این دو کالا، که سبب‌ساز ریسک نقدینگی است، آن است که بانک‌ها موظفند هر زمان که سپرده‌گذار درخواست

[1] swap

[2] اغلب این قراردادها براساس نرخ سود بانکی بین بانکی تنظیم می‌شوند.

نمود، سپرده‌های به امانت گذاشته شده وی را بازپس دهند، ولی در مقابل نمی‌توانند پیش از زمان سررسید تسهیلات آن‌ها را از گیرنده‌تسهیلات طلب کنند. در زمان وجود نوسانات در متغیرهای کلان اقتصادی مانند نرخ سود بانکی، نرخ تورم و نرخ رشد اقتصادی و افزایش ریسک‌های سیستمی، سپرده‌گذاران ممکن است، پیش از زمان پیش‌بینی‌شده بانک برای دریافت سپرده‌های خود اقدام کنند.

در این میان، نوسانات متغیرهای کلان اقتصادی از دو راه می‌توانند باعث ایجاد بحران نقدینگی برای بانک‌ها شوند. چنانچه افزایش نرخ تورم به‌گونه‌ای باشد که سود پرداختی از سوی بانک به سپرده‌گذاران کمتر از نرخ تورم در جامعه باشد، یا به‌عبارتی، ارزش قیمتی سرمایه‌های موجود در بانک سپرده‌گذار کاهش یابد، سپرده‌گذاران ترجیح می‌دهند که پول‌های خود را از بانک بردارند و به خرید کالاهای بادوامی بپردازند تا ارزش حقیقی دارایی‌های خود را حفظ کنند.

مشکل دیگر مربوط به زمانی است که درپی بی‌ثباتی شاخص‌های کلان اقتصادی اعتماد سپرده‌گذاران به سیستم بانکی کاهش یابد و برای برداشت زودهنگام سپرده‌های خود به بانک هجوم ببرند و سبب بحران نقدینگی گردند. راه‌حل این مشکل در تشکیل صندوق‌های بیمه سپرده است که به سپرده‌گذاران امکان می‌دهد، درصورت ورشکستگی بانک، سرمایه‌های خود را از شرکت بیمه‌کننده دریافت نمایند. در اکثر کشورهای دنیا، مؤسساتی وابسته به دولت و یا تحت نظارت شدید دولت وجود دارند که چنین خدماتی را ارائه می‌دهند، اما تاکنون در ایران چنین مؤسساتی به‌طور فراگیر تأسیس نشده‌اند.

به منظور حل مشکلات ذکرشده، بانک پارسیان از طریق بیمه پارسیان بسیاری از ریسک‌های خود را بیمه کرده و بیمه پارسیان نیز وزن ریسک را از طریق بیمه اتکایی با شرکت‌های بیمه تقسیم نموده است.

و در نهایت چنانچه دولت به اجبار و بدون در نظر گرفتن ساز و کارهای عرضه و تقاضای بازار بخواهد نرخ‌های سود سپرده و تسهیلات را کاهش دهد، به‌ویژه چنانچه این نرخ‌ها را به میزانی کمتر از نرخ تورم موجود در جامعه تنظیم کند، در آن صورت بانک‌ها با مشکلات عدیده‌ای در ارتباط با نقدینگی و تأمین اعتبار روبه‌رو می‌شوند. کاهش نرخ‌های سود سپرده کمتر از نرخ تورم موجب می‌شود که سرمایه‌گذاری در بانک به‌صورت سپرده‌های مدت‌دار موجب کاهش ارزش حقیقی سرمایه‌های مردم شود. در چنین

شرایطی مردم سرمایه‌های خود را به صورت‌های دیگر همچون خرید کالاهای بادوام نگهداری خواهند کرد.

در چنین شرایطی اگر قانون، نرخ سود سپرده‌های موجود را که قبلاً در بانک سرمایه‌گذاری شده‌اند کاهش دهد، سپرده‌گذاران برای برداشت سپرده‌های خود و سرمایه‌گذاری در سایر بخش‌ها به بانک مراجعه خواهند کرد و اگر قانون، نرخ سود سپرده‌های جدید را کاهش دهد، سرمایه‌گذاری‌های جدید در بانک صورت نخواهد پذیرفت، در نتیجه منابع جدیدی که معمولاً صرف بازپرداخت سپرده‌های موجود می‌شد به بانک وارد نشده و بانک در زمان بازپرداخت سپرده‌های قبل با مشکل روبه‌رو می‌شود زیرا منابع آنها را در تسهیلاتی با سررسید طولانی‌تر سرمایه‌گذاری کرده است. این مسئله به‌ویژه برای بانک‌های خصوصی که بیشتر منابع خود را از طریق سپرده‌های مدت‌دار تأمین می‌کنند مشکل‌ساز است. بانک‌های بزرگ دولتی به دلیل در اختیار داشتن ذخایر بالای سپرده‌های دیداری با مشکلات کمتری روبه‌رو خواهند شد. زیرا سپرده‌های دیداری به دلیل عدم دریافت سود، از نرخ‌های سود تأثیر نمی‌پذیرند. حتی ممکن است با کاهش نرخ‌های سود، به‌دلیل ویژگی نقد بودن سپرده‌های دیداری بخشی از منابع سپرده‌های مدت‌دار به سپرده‌های دیداری منتقل شوند.

کاهش نرخ سود تسهیلات به کمتر از نرخ تورم در عمل بانک‌ها را ناگزیر به ندادن تسهیلات خواهد کرد. در این هنگام بانک‌ها ترجیح خواهند داد سرمایه‌های خود را در کالاهای بادوامی که با نرخ تورم، افزایش قیمت دارند سرمایه‌گذاری کنند تا حداقل ارزش حقیقی دارایی‌های آن‌ها کاهش نیابد.

بسیاری مدافعان کاهش دستوری نرخ‌های سود سپرده و تسهیلات، این‌طور استدلال می‌کنند که درهرحال مجموع منابع در اختیار بانک‌ها شامل سپرده‌های دیداری، قرض‌الحسنه و مدت‌دار مردم ثابت است و فقط ممکن است ترکیب سپرده‌گذاران نزد بانک تغییر کند، زیرا سپرده‌هایی که فرضاً برای خرید کالاهای بادوام از بانک‌ها خارج شده است، بعدها به‌وسیلهٔ فروشندگان کالاهای موردنظر به بانک بازگردانده خواهد شد. به‌عبارت دیگر این افراد معتقدند در سطح کلان میزان کل سپرده‌های مردم نزد سیستم بانکی به نرخ سود سپرده بی‌کشش است و به این ترتیب کاهش نرخ‌های سود سپرده و تسهیلات فقط باعث کاهش هزینه سرمایه‌گذاری در کشور و در نتیجه کاهش قیمت تمام‌شده محصولات در آینده خواهدشد.

نتایج تخمین مدل‌های اقتصادسنجی بسیاری در دنیا نشان می‌دهد که میزان پس‌انداز در جامعه نسبت به نرخ سود سپرده‌ها بی‌کشش نیست. در توضیح این رویداد باید عنوان نمود، بخشی از سپرده‌های خارج شده از بانک که برای خرید کالاهای بادوام مورد استفاده قرار می‌گیرند هیچ‌گاه به سیستم بانکی باز نمی‌گردند. هزینه‌های مبادلاتی انتقال وجوه بانکی از جمله زمان‌بری این انتقالات در مقایسه با نرخ سود حاصل از سپرده‌گذاری در بانک موجب می‌شود که افراد تصمیم بگیرند قسمت بیشتری از دارایی‌های خود را به صورت نقد نگهداری کنند. با کاهش سود سپرده‌های بانکی، افراد انگیزه‌های بیشتری برای نگهداری پول نقد خواهند داشت.

با کاهش نرخ سود سپرده‌ها میزان کل پس‌انداز در جامعه نیز کاهش می‌یابد. مصرف امروز همواره از پس‌انداز و مصرف آینده مطلوب‌تر است. سود حاصل از پس‌انداز سرمایه‌گذاری انگیزه ترک مصرف امروز است. پرواضح است که با کاستن از این انگیزه میزان پس‌انداز در جامعه کاهش می‌یابد.

افزون بر این پیشتر عنوان شد که کاهش نرخ سود سپرده‌ها باعث انتقال بخشی از سپرده‌های مدت‌دار به حساب‌های دیداری می‌شود. این اتفاق همزمان دو اثر سوء برجای می‌گذارد. بانک‌ها به‌دلیل ضرورت نگهداری نقدینگی بیشتر در قبال سپرده‌های دیداری، درصد کمتری از سپرده‌های دیداری را به سرمایه‌گذاری بلندمدت تخصیص می‌دهند. بررسی عملکرد بانک‌های ایران نشان می‌دهد که اکثر این بانک‌ها اصولاً سپرده‌های دیداری خود را سرمایه‌گذاری نمی‌کنند. در نتیجه میزان کشش تسهیلات به نرخ سود سپرده از میزان کشش خود سپرده‌ها بیشتر است و در نتیجه تسهیلات بلندمدت‌تر با شدت بیشتری کاهش خواهند یافت.

مسئله دیگر افزایش سرعت گردش پول در اثر جابه‌جایی منابع به‌صورت گفته شده در بالا است. حساب‌های دیداری از سرعت گردش بسیار بالاتری از حساب‌های مدت‌دار برخوردارند. افزون بر این، سرعت گردش پول نزد کسانی که منابع برداشته شده از حساب‌های مدت‌دار به آنها منتقل شده است، یعنی فروشندگان و تولیدکنندگان کالاهای بادوام همچون معامله‌گران سکه طلا و سازندگان مسکن، بسیار بیش از سپرده‌گذارانی است که برای سال‌ها پول‌های خود را در حساب‌های مدت‌دار نگهداری

می‌کنند. این افزایش ناگهانی سرعت گردش پول در شرایطی که تولید در کشور دارای سرعت رشد محدودی است، باعث ایجاد تورم خواهد شد. بنابراین استدلال افرادی که اعتقاد دارند کاهش نرخ سود سپرده‌ها تأثیری بر میزان سپرده‌ها ندارد کاملاً نادرست است.

3-3-9- سپرده‌های بین بانکی

در سال‌های اولیه تأسیس بانک پارسیان، سپرده‌های بین بانکی حجم درخور توجهی از سبد دارایی‌های این بانک را دربر می‌گرفت. اما سهم این قلم از دارایی‌ها، از کل دارایی‌های بانک پارسیان، همواره رو به کاهش بوده‌است. نمودار (7-9) و جدول (10-9) روند سهم این دسته از دارایی‌ها را از کل دارایی‌های بانک پارسیان در سال‌های 1380 تا 1383 نشان می‌دهند.

نمودار 7-9: سهم سپرده‌های بین بانکی از کل دارایی‌های بانک پارسیان (83-1380)

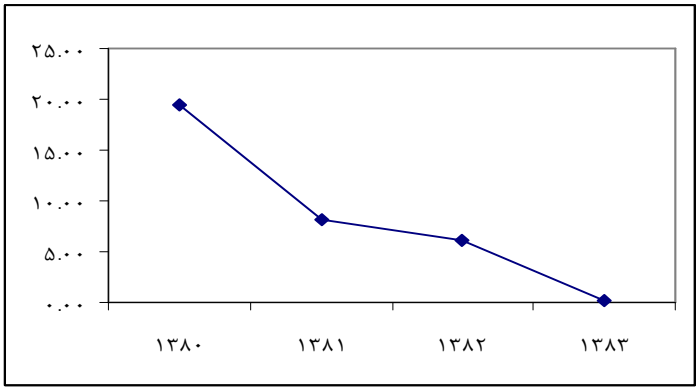

جدول 10-9: سهم سپرده‌های بین بانکی از کل دارایی‌های بانک پارسیان (83-1380)

سال / شرح	1380	1381	1382	1383
سهم سپرده‌های بین بانکی از کل دارایی‌ها	۱۹/۵	۸/۲۳	۶/۰۷	۰/۱۶

مطالعهٔ صنعت بانکداری در ایران نشان می‌دهد که حجم سپرده‌ها و تسهیلات بین بانکی در ایران بسیار محدود است. در اغلب بانک‌های ایرانی حجم مطالبات بین بانکی محدود به کمتر از 5 درصد کل دارایی‌های موجود در ترازنامه بانک‌ها است که بیشتر آن‌ها نیز به مؤسسات اعتباری پرداخت شده است. بانک پارسیان نیز از این روند جدا نیست. در سال 1383، همزمان با تثبیت این بانک، حجم مطالبات بین بانکی آن به 49 میلیارد ریال یعنی تنها 0/16 درصد از کل دارایی‌های آن کاهش یافت. دلایل کم بودن سهم دارایی‌های بین بانکی در ایران و مقایسه آن با اقلام مشابه در سبد دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌های کشورهای پیشرفته در ادامه این مقاله ارائه شده است.

4-3-9- اقلام خارج از ترازنامه

یکی دیگر از اقلام موجود در حساب دارایی و بدهی سالانه بانک‌ها، اقلام خارج از ترازنامه هستند. در این دسته از خدمات نیز بانک پارسیان رشد چشمگیری داشته است. در نمودار (8-9) و جدول (12-9) میزان و رشد این خدمات و سهم آن‌ها از کل دارایی (بدهی)های بانک نشان داده شده است.

نمودار 8-9: اقلام زیر خط ترازنامه بانک پارسیان

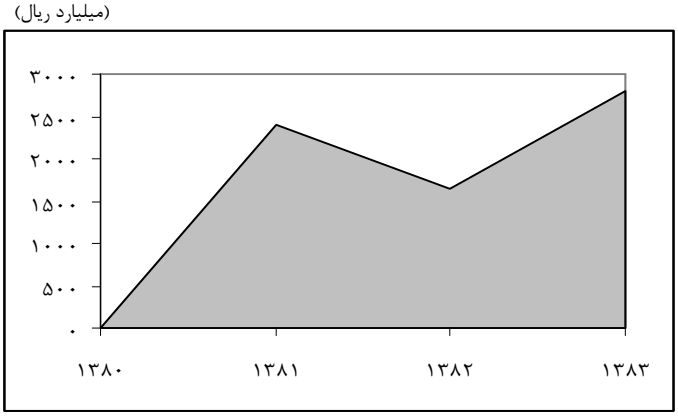

جدول 12-9: اقلام زیر خط ترازنامه بانک پارسیان

(میلیارد ریال)

شرح / سال	1380	1381	1382	1383
مقدار اقلام زیر خط ترازنامه	0/1	2394	1654	2795

اقلام زیرخط ترازنامه شامل گستره وسیعی از خدمات اعتباری می‌شوند. اما، فقط بخش محدودی از این خدمات در ایران شناخته شده است. بیشتر خدمات اقلام زیرخط ترازنامه در ایران، گشایش اعتبارات اسنادی است. در سال 1381، در اکثر بانک‌های کشور، رشد فزاینده‌ای را در این دسته از خدمات بانکی مشاهده می‌شد. از آن پس میزان رشد اقلام خارج از ترازنامه در مجموع کندتر شده است. عامل اصلی در رشد اقلام زیرخط ترازنامه، صدور گواهی‌های گشایش اعتبار اسنادی است که برای واردات و صادرات کالاها و مواد اولیه به‌کار می‌رود. این اقلام، خدماتی فقط کارمزدی هستند و از دید بانک هیچ ریسکی ندارند. به همین‌دلیل، میزان ارائه این دسته از خدمات، تابعی از تعداد شعب بانک و تعداد کارمندان مسئول انجام این‌گونه خدمات است، با افزایش کارایی خدمات رسانی بانک و افزایش سرعت به انجام‌رسانی این‌گونه خدمات، بانک‌ها می‌توانند موفقیت خود را در این زمینه افزایش دهند.

در سایر کشورها، اقلام زیرخط ترازنامه، انواع بسیار گسترده‌تری در مقایسه با آنچه در ایران مرسوم است، دارند. بیشتر این فعالیت‌ها شامل فعالیت‌های ایجاد اعتبار برای مشتریان بانک است، از جمله آن‌ها به تضمین محصولات و اوراق تجاری منتشر شده از سوی مشتریان و قراردادهای محصولات مشتقات OTC[1] می‌توان اشاره کرد. شفاف نبودن نقل و انتقالات مالی و کم‌عمق‌بودن بازارهای مالی، از مهمترین دلایل شکل‌نگرفتن این دسته از خدمات بانکی در ایران است؛ زیرا، این‌گونه محصولات می‌توانند شدیداً تحت تأثیر کژمنشی[2] و کژگزینی[3] قرارگیرند. راه‌گریز از این موانع، شفاف‌سازی روابط مالی در جامعه و ایجاد بازارهای مالی برای محصولات متنوع است. ضروری است که دولت با

[1] over the counter derivatives
[2] moral hazard
[3] adverse selection

تصویب و اعمال قوانین لازم، راه را برای به‌کارگیری خدمات اعتباری، که کمبود آن‌ها در جامعه به‌شدت محسوس است، باز کند.

4-9- بررسی مقایسه‌ای برخی از کمیت‌های کارکردی بانک پارسیان با بانک‌های کشورهای صنعتی

تاکنون روندهای طی‌شده در هر یک از اقلام ترازنامه بانک پارسیان، از ابتدای تشکیل این موسسه در سال 1380 تا پایان سال 1383 بررسی شد. در این بررسی‌ها، با مقایسه ارقام ترازنامه بانک پارسیان با ارقام ترازنامه بانک‌های کشور نشان داده‌شد که این بانک در سال 1383 به وضعیت تثبیت‌شده‌ای رسیده است. در این بخش، ارقام ترازنامه این بانک در سال 1383، با ارقام ترازنامه بانک‌های آمریکا مقایسه شده و نکاتی در مورد ریسک‌های مرتبط با این ارقام مطرح می‌شود. همچنین، سعی شده است که در هر مورد میزان ریسک فعالیت بانک پارسیان با بانک‌های مشابه آمریکا مقایسه شود. سپس در ادامه، در مورد اندازه ارقام خارج از ترازنامه بانک پارسیان در مقایسه با تعدادی از کشورهای صنعتی بحث می‌شود و در مورد دلایل کوچکی اندازهٔ این اقلام در بانک پارسیان (و به‌طورکلی بانک‌های ایرانی) توضیحاتی ارائه شده است. البته ضروری است که تصریح شود، مقایسه اقلام یک بانک نوپا با اقلام مربوط به یک سیستم بانکی پرسابقه و پرتحرک فقط از نظر روشنگری در مورد روندهای آتی و صرفاً برای بازکردن افق‌های تحلیلی است.

1-4-9- بررسی مقایسه‌ای میزان نقدینگی دارایی‌ها

به‌منظور بررسی جامع و مقایسه ترازنامه بانک پارسیان، در جدول (13-9) اقلام ترازنامه این بانک در پایان سال 1383 و سهم هر قلم از کل دارایی‌ها (بدهی‌های) آن ارائه شده‌اند.

جدول 13-9: ترازنامه دارایی‌ها وبدهی‌های بانک پارسیان در سال 1383

(درصد)

بدهی‌ها	سهم از کل	سهم زیرگروه
سپرده‌ها	85/51	100
سپرده‌های دیداری	7/45	8/72
سپرده قرض‌الحسنه	0/42	0/49
سپرده‌های مدت‌دار	76/31	89/24
سایر سپرده‌ها	1/33	1/55
سود سهام	2/87	
مالیات بردرآمد	0/43	
ذخایر/حساب‌های پرداختنی	3/71	
ذخیره مزایای کارکنان	0/01	
سرمایه پرداخت شده	6/4	
اندوخته قانونی	0/67	
سایر اندوخته‌ها	0/09	
سود انباشته در پایان دوره	0/31	
جمع کل	**100**	

دارایی‌ها	سهم از کل	سهم زیرگروه
موجودی نقد	0/35	
مطالبات از بانک مرکزی	13/37	
مطالبات از سایر بانک‌ها	0/16	
اوراق مشارکت	1/17	
سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت	1/35	
تسهیلات اعطایی	68/12	100
کشاورزی	0/16	0/23
صنعت و معدن	26/89	39/47
ساختمان و مسکن	19/9	29/22
بازرگانی	10/85	15/92
خدمات	10/32	15/16
سرمایه‌گذاری بلندمدت	1/54	
دارایی‌های ثابت	1/39	
سایر دارایی‌ها	12/54	
جمع کل	**100**	

به‌منظور مقایسه این ارقام با عملکرد بانک‌های آمریکا، اقلام ترازنامه بانک‌های امریکا نیز در جدول (14-9) ارائه شده است.

جدول 14-9: ترازنامه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌های متوسط امریکا در 2004

(درصد)

بدهی‌ها	سهم از کل	سهم زیرگروه
جمع سپرده‌ها به تفکیک نوع	/677	100
سپرده‌های دیداری	/120	25/9
سپرده‌های پس‌انداز	/128	36/2
سپرده‌های مدت‌دار	/429	37/9
جمع کل بدهی‌ها	/893	
سایر بدهی‌ها	5/8	
بدهی‌ها روی حواله‌های معوقه	1/4	
سندهای حواله‌های تبعی	0/6	

دارایی‌ها	سهم از کل	سهم زیرگروه
متعلقات و دارایی‌های ثابت بانک	1/4	
تسهیلات و اجاره، ناخالص	/359	100
تجاری و صنعتی	/120	33/9
املاک و مستغلات	/317	29/1
تسهیلات به اشخاص	/211	18/9
همهٔ موارد دیگر	/710	18/1
پول نقد و چک‌های قابل وصول	/612	
اوراق بهادار	/2	

دارایی‌های خریداری شده فدرال و اوراق بهادار فروخته شده براساس توافق برای بازخرید	8/4	
سرمایه سهامداران	6/2	
جمع بدهی و سرمایه سهامداران	100	

	16	
دارایی‌های فروخته شده فدرال و اوراق بهادار خریداری شده براساس توافق برای بازفروشی	4/7	
سایر املاک و مستغلات	0/3	
جمع دارایی	100	

در نگاه اول، به‌نظر می‌رسد که میزان دارایی‌ها و بدهی‌های ریسکی بانک پارسیان (تسهیلات و سپرده‌ها) بیش از بانک‌های آمریکایی است. 86 درصد از مجموع بدهی‌های بانک پارسیان را سپرده‌های به‌امانت‌گذاشته شده نزد این بانک تشکیل می‌دهند، در حالی‌که در بانک‌های آمریکا این میزان 77/6 درصد است، یعنی سهم سپرده‌های بانک پارسیان از مجموع بدهی‌ها، حدوداً 8/4 درصد بیش از سهم سپرده‌های بانک‌های آمریکایی است. در طرف مقابل (تراز دارایی‌ها)، 68 درصد دارایی‌های بانک پارسیان را تسهیلات غیربانکی تشکیل می‌دهند. این در حالی است که این نسبت در بانک‌های آمریکا 59/3 درصد است.

در توضیح ساختار بدهی‌های بانک پارسیان باید به این نکته توجه داشت که سپرده‌گذاران به سپرده‌های بلندمدت همچون اوراق قرضه‌ای می‌نگرند که دارای بازارهای ثانویه هستند. با این توضیحات، اگر اوراق بهادار منتشر شده از سوی بانک‌ها دارای کارکردی مشابه سپرده‌های بلندمدت باشند، وضعیت متفاوتی ظاهر خواهد شد. در جدول (15-9) داده‌های جداول (13-9) و (14-9) به‌گونه‌ای سازگار با بحث حاضر خلاصه شده‌اند.

جدول 15-9: سهم بدهی‌های پرریسک بانک‌های آمریکا (2004) و بانک پارسیان (1383)

بدهی‌های پرریسک بانک‌های آمریکا	سهم از کل	سهم زیر گروه
جمع سپرده‌ها به تفکیک نوع		100
سپرده‌های دیداری	20/1	25/9
سپرده‌های پس‌انداز	28/1	36/2
سپرده‌های مدت‌دار	29/4	37/9
اوراق بهادار منتشره با توافق برای بازخرید	8/4	

بدهی‌های پرریسک بانک پارسیان	سهم از کل	سهم زیر گروه
سپرده‌ها		100
سپرده‌های دیداری	7/45	8/72
سپرده قرض‌الحسنه	0/42	0/49
سپرده‌های مدت‌دار	76/31	89/24
سایر سپرده‌ها	1/33	1/55

مجموع	86	

مجموع	85.51	

دقت در داده‌های جدول (15-9) نشان می‌دهد که در حالی‌که سهم مجموع سپرده‌ها و اوراق بهادار منتشر شده بانک پارسیان تقریباً با سهم آن در بانک‌های آمریکایی برابر است، سهم سپرده‌های بلندمدت پارسیان از مجموع سپرده‌های بلندمدت و اوراق منتشر شده بانک‌های آمریکایی بسیار بیشتر است (6/53 درصد بیشتر است). به بیان دیگر، مجموع سپرده‌های پرریسک بانک‌های آمریکایی (شامل سپرده‌های دیداری و پس‌انداز) که 48/2 کل بدهی‌های بانک را شامل می‌شود، از مجموع سپرده‌های پرریسک بانک پارسیان (شامل سپرده‌های دیداری، پس‌انداز، سایر سپرده‌ها و حتی سپرده‌های سرمایه-گذاری کوتاه‌مدت) که 40 درصد کل بدهی‌های بانک را شامل می‌شود، بیشتر است.

در جدول (16-9)، سهم تسهیلات‌های پرداخت‌شده از سوی بانک پارسیان و بانک‌های امریکایی از کل دارایی‌های بانک مقایسه شده‌اند.

جدول 16-9: سهم دارایی‌های پرریسک بانک‌های آمریکا (2004) و بانک پارسیان (1383)

دارایی‌های پرریسک بانک‌های آمریکایی	سهم از کل	سهم زیر گروه
تسهیلات و اجاره، ناخالص	59/3	
تسهیلات و اجاره، ناخالص		100
تجاری و صنعتی	20/1	33/9
املاک و مستغلات	17/3	29/1
تسهیلات به اشخاص	11/2	18/9
همهٔ موارد دیگر	10/7	18/1

دارایی‌های پر ریسک بانک پارسیان	سهم از کل	سهم زیرگروه
تسهیلات اعطایی	68/12	
کشاورزی	0/16	0/23
صنعت و معدن	26/89	39/47
ساختمان و مسکن	19/9	29/22
بازرگانی	10/85	15/92
خدمات	10/32	15/16

همان‌طور که در جدول (16-9) مشاهده می‌شود، تسهیلات بازرگانی و خدمات بانک پارسیان (21 درصد) در حدود تسهیلات تجاری و صنعتی اعطاشده از سوی بانک‌های آمریکایی (20/1 درصد) است. هرچند از سررسید و طول مدت بازپرداخت این‌گونه تسهیلات در کشور آمریکا اطلاعی در دست نیست، اما از آنجا که این دسته از تسهیلات بانک پارسیان بیشتر کوتاه‌مدت هستند، می‌توان با اطمینان اظهار داشت که اگر میزان نقدشوندگی آن‌ها از تسهیلات مشابه آمریکایی بیشتر نباشد، مسلماً کمتر نیست.

تسهیلات املاک و مستغلات در هر دو سوی این مقایسه تقریباً برابرند (در بانک پارسیان 2/5 درصد بیشتر است). این دسته از تسهیلات بلندمدت هستند. از آنجا که تسهیلات بانک پارسیان حداکثر 5 ساله هستند (در حالی‌که تسهیلات 20 و 30 ساله املاک و مستغلات در آمریکا به شدت مرسوم است)، در این دسته نیز بانک پارسیان ریسک نقدینگی کمتری از بانک‌های آمریکایی را تحمل می‌کند.

در طبقه‌بندی آخر، می‌توان تسهیلات اشخاص و دیگر تسهیلات (21/9 درصد) را در بانک‌های آمریکایی معادل تسهیلات‌های صنعت و معدن و کشاورزی (27 درصد) در بانک پارسیان دانست. این دسته از تسهیلات حداقل در سوی بانک ایرانی (پارسیان)، تسهیلات کوتاه‌مدتی هستند که بانک پارسیان اکثراً برای تأمین جریان وجوه شرکت‌ها و تجار در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد. کوتاه‌مدت‌بودن این تسهیلات سبب می‌شود که ریسک نقدینگی زیادی را به بانک پارسیان تحمیل نکنند. درمورد ریسک عدم بازپرداخت، در نگاه اول، می‌توان گفت که بانک پارسیان به‌دلیل بزرگتربودن سهم این‌گونه تسهیلات، ریسک بیشتری را متحمل شده است. اما این نتیجه‌گیری بدون درنظرگرفتن این نکته مهم که تمام این تسهیلات دارای وثیقه بوده و از سوی بیمه پارسیان نیز بیمه شده‌اند، نتیجه‌گیری نادرستی است.

با توجه به آنچه که گفته شد، می‌توان گفت که به‌هرحال، میزان نقدینگی (دارایی‌های کاملاً نقد) در اختیار بانک‌های آمریکایی 28/8 درصد کل دارایی‌های آن‌ها را شامل می‌شود درحالی‌که این رقم در سبد سال 1383 بانک پارسیان معادل 13 درصد کل دارایی‌ها بوده است. اما توضیح داده شد که برخلاف بانک‌های آمریکایی که بسیاری از مطالبات بانک، دارایی‌های نزدیک به نقد (3 تا 6 ماه) هستند، در شرایط عادی، بانک پارسیان هیچ‌گاه با بحران نقدینگی مواجه نخواهد شد.

2-4-9- مقایسه میزان سپرده‌های بین بانکی بانک پارسیان با کشورهای صنعتی پیشرفته

مقایسه اقلام خارج از ترازنامه بانک پارسیان با بانک‌های تجاری در کشورهای پیشرفته جدول (17-9) نشان می‌دهد که اگرچه تسهیلات بین بانکی در میان کشورهای مختلف نیز متفاوت است، اما این نسبت در بانک‌های ایران و از جمله بانک پارسیان در پایین‌ترین میزان قرار دارد.

جدول 17-9: سهم سپرده‌های بین بانکی از کل بدهی‌های بانک‌ها در کشورهای مختلف در سال 2004

(درصد)

کشور	سهم سپرده‌های بین بانکی
لوگزامبورگ	58/30
فرانسه	38/90
بلژیک	32/80
اتریش	30/30
پرتقال	29/10
اروپای دارای پول واحد	22/60
آلمان	21/90
اتحادیه اروپا	21/00
دانمارک	19/10
ایسلند	18/70
هلند	18/30
استونی	16/00
سوئد	15/10
بریتانیا	13/80
یونان	11/00
ایتالیا	6/00
فنلاند	3/00
آمریکا	2/80
بانک پارسیان	0/16

مهمترین دلیل پایین‌بودن نرخ سپرده‌های بین بانکی در ایران نسبت به بانک‌های سایر کشورها آن است که به سپرده‌های بین بانکی در ایران سودی پرداخت نمی‌شود.

از دیدگاه خرد، چنانچه از نظر بانک دو فعالیت جمع‌آوری سپرده و اعطای تسهیلات مکمل یکدیگر باشند؛ یعنی با افزایش سپرده‌های اعطایی، هزینه حاشیه‌ای اعطای تسهیلات کاهش یابد، بانک‌ها ترجیح می‌دهند که هر دو کار را به انجام رسانند. در مقابل چنانچه فعالیت‌های اعطای تسهیلات و جمع‌آوری سپرده، جایگزین یکدیگر باشند؛ یعنی با افزایش جمع‌آوری سپرده، هزینه حاشیه‌ای اعطای تسهیلات افزایش یابد، بانک‌ها ترجیح می‌دهند که در یکی از دو کار جمع‌آوری سپرده یا اعطای تسهیلات، تخصص یابند و طرف دیگر فعالیت خود را در بازارهای بین بانکی متمرکز کنند. دلایل متعددی برای شکل‌گیری هریک از این شرایط می‌تواند وجود داشته باشد.

به‌عنوان مثال، هرچه پراکندگی فضایی مجموعه‌های سپرده‌گذار جامعه از مجموعه‌های گیرنده تسهیلات در جامعه بیشتر باشد، فعالیت‌های سپرده‌گذاری و گرفتن تسهیلات جایگزینی بیشتری خواهند داشت. بانک‌ها ترجیح می‌دهند که فعالیت خود را در مناطق دارای آحاد سپرده‌گذار یا مناطق دارای آحاد گیرنده تسهیلات متمرکز کنند. به‌عنوان مثال، لوگزامبورگ که در صدر دارندگان سپرده‌های بین بانکی قرار دارد، از این دسته است.

تعداد بانک‌های موجود در یک منطقه، تقاضای نقل و انتقالات وجوه میان بانک‌ها و سرعت این نقل و انتقالات عامل موثر دیگری بر اندازه سپرده‌های بین بانکی هستند. افزایش تعداد بانک‌های فعال در یک منطقه و افزایش میزان تقاضای نقل و انتقال وجوه بین بانک‌ها موجب افزایش سهم سپرده‌های بین بانکی می‌شود. در این بین هر چه سرعت و فناوری انتقال وجوه از یک‌جا به بانک دیگر کمتر باشد، سهم این سپرده‌ها (بین بانکی) بیشتر خواهد شد. در چنین شرایطی بانک‌ها ترجیح می‌دهند که قسمت بیشتر دارایی‌های نقد خود را به صورت سپرده‌های بین بانکی نگهداری کنند. مقایسه میان بریتانیا و فرانسه نشان می‌دهد، که با وجود نقل و انتقالات بین بانکی بیشتر در بریتانیا و کارآمدی سیستم بانکی آن در مقایسه با فرانسه موجب شده است که وجوه بین بانکی سهم کوچکتری از کل دارایی‌های این کشور را داشته باشد.

نتیجه‌گیری

در این مقاله، برخی از مهمترین چالش‌های پیش‌روی صنعت بانکداری به‌ویژه بانکداری خصوصی بررسی شد. به این منظور، در بخش اول، این چالش‌ها به اختصار ذکر شدند. برخی از این چالش‌ها به دلیل ضعف ساختار نهادی بازارهای مالی در ایران بوجود آمده‌اند و برخی نیز به عنوان خصیصه‌های این صنعت معرفی شدند. در این راه عملکرد بانک پارسیان به عنوان بزرگترین بانک خصوصی کشور مورد بررسی قرار گرفت و نشان داده شد که چگونه این بانک توانسته است، در مدت کمتر از سه سال به یک وضعیت تثبیت‌شده در میان بانک‌های ایرانی دست یابد. سپس، ترازنامه این بانک با بانک‌های مشابه آمریکایی مقایسه شد و در این میان برخی از چالش‌هایی که در ارتباط با اقلام ترازنامه وجود دارند، مورد بررسی دقیق قرار گرفت.

ترازنامه بانک پارسیان و سرعت رشد آن در میان بانک‌های ایران نشان می‌دهد که بازار مالی در ایران از قابلیت رشد بسیاری برخوردار است و بازارهای ایران دارای منابع بسیاری هستند که تاکنون بدون استفاده مانده است. اما گسترش بیش از پیش بازارهای مالی نیازمند فراهم‌شدن ابزارها و مقررات مناسب از سوی دولت است. قوانین کارآمدتر و تسریع در حل مشکلات حقوقی بانک‌ها با مشتریان خود و فراهم‌کردن ابزارهای تثبیت‌کننده و کاهندهٔ ریسک همچون بیمهٔ سپرده از جمله این مسائل هستند. به‌علاوه، شکنندگی بازارهای مالی و محافظه‌کاری ذاتی سرمایه‌داران ضرورت تأمین یک شرایط ثبات اقتصادی برای ادامه رشد صنعت بانکداری را آشکار می‌سازد. دولت باید تمام سعی خود را به‌کار برد تا شرایط ثبات و تعادل را در نرخ رشد اقتصادی، نرخ‌های سود بانکی، تورم و شرایط و قوانین داد و ستد و مراوده‌ها با سایر کشورها فراهم کند. در کنار این مسائل شفاف‌سازی بازارهای مالی نقش تاثیرگذاری در بهبود عملکرد بانک‌ها خواهد داشت.

منابع و مآخذ

گزارش عملکرد نظام بانکی کشور در سال (1383)

Freixas, Xavier & Jean-Charles Rochet (2002) ***"microeconomics of banking",*** the MIT press.

Gup, Benton E. (1996) ***"the bank director's hand book the board member's guide to banking & bank management",*** IRWIN publications.

Benston, G. & R. Eisenbeis & P. Horvitz & E. Cane & G. Kaufman (1986) ***"perspective on safe and sound banking: past, present & future",*** American bankers association in corporation with MIT press.

"the Ernst & Young guide to performance measurement for financial institutions", (1995) Mc Graw – Hill publications.